

Kunniaprimaatti: Ekumeenisen patriarkaatin ja paaviuden merkitys kristittyjen ykseydelle.

Luterilainen näkökulma

Tomi Karttunen

1. Pyhän Henrikin päivän pyhiinvaellus ja arkkipiispojien vierailut Konstantinopolissa kollegiaalisuuden osoituksena

Tänä vuonna tuli kuluneeksi 30 vuotta siitä, kun 19.1.1985 arkkipiispa John Vikström ja arkkipiispa Paavali sekä piispa Paul Verschuren viettivät ensimmäistä ekumeenista pyhän Henrikin päivän messua *Santa Maria sopra Minerva* -kirkon kappelissa. Katolinen kirkko Suomessa oli käynnistänyt kirkossa jo vuonna 1975 omat muistopäivän messut, mutta ainutlaatuisen merkityksensä ekumeenisenä merkkitapahtumana perinne sai oikeastaan vasta tuolloin v. 1985. Vuosittain on matkaan lähtenyt joku Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piispoista luterilaisen kirkon delegaation johtajaksi ja katolisesta kirkosta vastaavasti katolinen piispa. Muutaman kerran on mukana ollut myös Suomen ortodoksinen arkkipiispa.

Mainitsen tämän perinteen osoituksena läntisen ja itäisen perinteen yhteisestä halusta kunnioittaa omia ja yhteisiä juuria jakamattoman kristikunnan perinnössä. Luterilaisesta näkökulmasta se ilmentää myös halua ottaa todesta Augsburgin tunnustuksen yhteyttä rakentava perusintentio: ”Esille on tuotu vain se, mikä näytti välttämättömältä, jotta tulisi selväksi, ettei meikäläisten keskuudessa ole opissa eikä seremonioissa omaksuttu mitään Raamatun tai katolisen kirkon vastaista. On ilmiselvää, että me olemme mitä suurimmalla huolella pyrkineet estämään uusien epäkristillisten oppien leviämisen seurakunnissamme.”¹

Ekumeeniset piispadelegaatiot eivät kuitenkaan ole Suomesta käyneet tervehtimässä vain lännen kirkon historiallista priimasta vaan myös Konstantinopolin patriarkkaa. Arkkipiispa Vikström oli ensimmäinen suomalainen luterilainen arkkipiispa, joka teki virallisen vierailun Konstantinopoliin v. 1998. Myös arkkipiispat Jukka Paarma ja Kari Mäkinen ovat saman matkan taittaneet. Arkkipiispa Mäkisen kanssa Konstantinopoliin matkasivat arkkipiispa Leo ja katolinen piispa Teemu Sippo.

Konstantinopolin ekumeeninen patriarkkahan on ensimmäinen vertaistensa joukossa ortodoksisen maailman neljän historiallisen patriarkaatin johtajista, patriarkoista. Kuten jo ekumenia-dekreetti

¹ Augsburgin tunnustus, Loppusanat: <http://www.evl.fi/tunnustuskirjat/augstunn2.html#loppusanat>

Unitatis redintegratio (1964) toteaa, myös katolisesta näkökulmasta suhde ortodokseihin ja ekumeeniseen patriarkkaan on erityisen läheinen ja tärkeä. Tästä ovat osoituksena myös paavi Fransiskuksen ja patriarkka Bartolomeuksen lämminhenkiset kohtaamiset. Historiallinen primaatti on keskeinen ja tärkeä, vaikka ei olekaan syytä vähätellä esimerkiksi Venäjän ortodoksisen kirkon asemaa suurimpana ortodoksisena kirkkona. Näin siitä huolimatta, että sen suhteessa toisiin ortodoksikirkkoihin näyttää olevan hankausta muun muassa Ukrainan tapahtumien ja yleensä kansallisten ja kirkollisten näkökohtien yhteen sovittamisen näkökulmasta.

Yhtä kaikki nämä arkkipiispojen/piispojen yhteiset vierailut nostavat esiin kysymyksen kirkon viran ja piispuuden sekä ykseyttä palvelevan primaatin merkityksen. Ne kytkeytyvät samalla myös ajatukseen piispojen kollegiaalisuudesta ja kirkon yleisistä kirkolliskokouksista, konsiileista tai synodeista yhteisen tien etsimisen ja löytämisen paikkoina koko kristillistä kirkkoa ajatellen. Maailmanlaajaa ulottuvuutta korostavassa ja verkostoituneessa todellisuudessa, joka samalla haluaa kunnioittaa ja ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, on erityisen paikallaan puhua paikallisen ja universaalin yhteen sovittamisesta myös kirkossa. Se on sekä ekumeeninen että käytännöllinen teologinen haaste.

2. Primaatti monenkeskisen ekumenian kysymyksenä

Faith and Order -komission konvergenssidokumentti *Kirkko: yhteistä näkyä kohti* nostaa

kysymyksen primaatista esiin yhtenä asiakokonaisuutta, jonka parissa on jo työskennelty, mutta joka edellyttää tuntuvaa lisäpakerrusta todetessaan:

55. Sana *primaatti* (suom. huom. *etusija*) viittaa jo ensimmäisten ekumeenisten kirkolliskokousten tunnustamaan tapaan ja käytäntöön, jossa Aleksandrian, Rooman ja Antiokian, sekä myöhemmin Jerusalemin ja Konstantinopolin piispat, harjoittivat henkilökohtaista kaitsentavirkaansa omaa kirkollista provinssiaan paljon laajemmalla alueella. Tällaista laajennettua kaitsentaa (*primaatti*) ei pidetty vastakkaisena synodaalisuudelle tai konsiliaarisuudelle, jotka ilmaisivat ykseyden palvelemisen kollegiaalista ulottuvuutta. Historiallisesti primaatin muotoja on ollut eri tasoilla. Apostolisten kanonien 34. kanonissa, joka ilmentää ensimmäisten vuosisatojen kirkon itseymmärrystä ja jota monet, joskaan eivät kaikki, kirkot edelleen pitävät arvossa, todetaan, että priimas eli ensimmäinen piispojen joukossa jokaisen kansakunnan keskuudessa voi tehdä päätöksiä vain yhteisymmärryksessä muiden piispojen kanssa, eivätkä muut piispat saa tehdä merkittäviä päätöksiä ilman priimaksen suostumusta. Jopa varhaisina vuosisatoina erilaisia priimasten virkoja vaivasi ajoittain kirkonjohtajien välinen kilpailu. Asteittain Rooman piispa otti itselleen primaatin kirkollisessa päätöksenteossa (*jurisdiktio*) ja opillisena auktoriteettina koko Jumalan kansan suhteen. Tämä perustui Rooman paikalliskirkon suhteeseen apostoli Pietariin ja apostoli Paavaliin. Vaikka monet kirkot varhaisina vuosisatoina tunnustivat Rooman piispan johtavan aseman, sen olennainen rooli ja johtamisen tavat aiheuttivat merkittäviä kiistoja. Viimeisten vuosien aikana ekumeeninen liike on saanut aikaan sovinnollisemman ilmapiirin, jonka vallitessa voidaan keskustella koko kirkon ykseyden palveluvirasta.

56. Osittain johtuen edistysaskelista, joita on otettu kahdenvälisissä ja monenkeskisissä dialogeissa, Faith and Order -liikkeen viides maailmankonferenssi nosti esiin kysymyksen ”kristittyjen ykseyden maailmanlaajuisesta virasta.” Paavi Johannes Paavali II lainasi kiertokirjeessä *Jotta he yhtä olisivat (Ut unum sint)* tätä tekstiä kutsuessaan kirkonjohtajia ja heidän teologejaan ”ryhtymään kärsivälliseen ja veljelliseen vuoropuheluun” hänen kanssaan koskien tätä virkaa. Tätä seuranneessa keskustelussa jotkut muiden kirkkojen edustajat ovat edelleen jatkuvista erimielisyyksistä huolimatta ilmaisseet avoimuutta pohtia sitä, kuinka tällainen virka voisi ylläpitää paikalliskirkkojen ykseyttä kautta maailman ja edistää, ei vaarantaa, niiden todistuksen erityislaatuisuutta. Ottaen huomioon tämän arkaluontoisen kysymyksen **ekumeenisen herkkyyden on tärkeää erottaa toisistaan yhtäältä johtava kaitsentavirka itsessään ja toisaalta ne tavat, joilla tällaista virkaa on joskus hoidettu tai parhaillaan hoidetaan. Kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että tällaista henkilökohtaista priimaksen virkaa, oli se muodoltaan millainen tahansa, tulee harjoittaa yhteisöllisillä ja kollegiaalisilla tavoilla.**

57. **On tehtävä vielä paljon työtä, jotta kirkkojen kesken saataisiin aikaan suurempaa lähentymistä tässä asiassa.** Tällä hetkellä kristityt eivät ole yhtä mieltä siitä, onko maailmanlaaja priimaksen virka välttämätön tai edes toivottavaa. Näin siitä huolimatta, että useat kahdenväliset dialogit ovat todenneet, että koko kristillisen yhteisön ykseyden palveluksessa olevalla viralla olisi oma arvonsa ja jopa että tällaisen viran voisi ymmärtää kuuluvan osaksi Kristuksen kirkkoa kohtaan osoittamaa tahtoa. Erimielisyyttä ei ole ainoastaan tiettyjen kirkkoperheiden välillä vaan myös joidenkin kirkkojen sisällä. Koko kirkon laajempaa ykseyttä palvelevan viran, kuten Pietarin ja Paavalin viran, uustestamentillisista perusteista on käyty merkittävää ekumeenista keskustelua. Tästä huolimatta erimielisyys vallitsee edelleen heidän palvelutehtävänsä merkityksestä sekä siitä, mitä tästä seuraisi Jumalan mahdolliselle tarkoitukselle koskien jonkinlaista koko kirkon ykseyttä ja kirkon missiota palvelevaa virkaa.

Maailmanlaaja ykseyden virka

Jos Kristuksen tahdon mukaisesti voitetaan nykyinen hajaannus, miten kirkossa voitaisiin ymmärtää ja harjoittaa virkaa, jonka tehtävänä on ylläpitää ja edistää kirkon ykseyttä maailmanlaajalla tasolla?

3. Primaatti kahdenvälisissä dialogeissa

Kahdenvälisissä teologisissa dialogeissa on siis saavutettu selvää lähentymistä asian käsittelyssä. Anglikaanis-roomalaiskatolisessa dialogissa on tunnustettu, että Uuden testamentin viittaukset soveltuvat ainoastaan Pietariin, eivät hänen seuraajiinsa. Kuitenkin nähdään, että huolenpito kirkoista, niiden tarve yhdistyä näkyvästi uskon tunnustamisessa, sakramentaalisessa elämässä ja kirkon missiossa tarvitsee tämän kaltaista virkaa. Ainut piispanistuin, jolla on vaatimus tällaiseen virkaan, on juuri Rooman piispan istuin.

Metodistis-roomalaiskatolisessa dialogissa on todettu, että vaikka primaatin ajatus on metodisteille vieras, se voisi olla hyödyllinen. Luterilais-katolisessa dialogissa Pohjois-Amerikan Yhdysvalloissa luterilaiset puolestaan olisivat valmiita hyväksymään Pietarin viran, jos se puhdistettaisiin reformaation ajan tuomitsemista asioista, jos se tulisi luonteeltaan enemmän pastoraaliseksi kuin juridiseksi, kunnioittaisi evankelista vapautta, alistuisi Jumalan sanan auktoriteetin alle ja varjelisi

myös luterilaisen tradition hengellistä perinnettä. Erehtymättömyys voisi viisaasti ajateltuna palvella uskoa, kun se ei liittyisi auktoriteetin painostavaan käyttöön, ja palvella Hengen työtä, kun se ohjaa kirkkoa kohti totuuden täyteyttä.

Nämä johtopäätökset ovat lähellä ranskalaisen Dombes -ryhmän ajatuksia vuoden 1985 dokumentissa (*Le ministère de communion dans l'Église universelle*). Ehdotuksen mukaan Pietarin virka palvelisi maailmanlaajaa kirkollista yhteyttä, joka toimisi ensisijaisesti kirkkojen keskinäisenä välittäjänä, oppaana uusien suuntien hakemisessa tulevaisuutta varten sekä näkyvän ykseyden siteenä ja edistäjänä. Voiman ja keskitetyn auktoriteetin primaatti ei ole hyväksyttävä malli. Samansuuntaisia ajatuksiahan esitti myös professori Antoine Levy OP tammikuun alustuksessaan tämän miniseminaarien sarjan ensimmäisessä osassa.

Ortodoksis-roomalaiskatolista dialogia ajatellen kysymys primaatista on edelleen hankala myös, mutta merkittävää on, että aiemmasta neljän patriarkaatin tyrmäävästä asenteesta Rooman primaattia kohtaan on päästy eteenpäin. Niinpä jo ekumeeninen patriarkka Athenagoras kuvasi Rooman muinaista istuinta ”ensimmäiseksi kunnian ja järjestyksen mukaan”. Ortodoksisille kirkkoille olisi kuitenkin vaikea hyväksyä Rooman primaattia, joka eroaisi varhaisten vuosisatojen tilanteesta. Osa ortodokseista kuitenkin aistii, että tarvitaan ykseyden virkaa, joka on erilainen kuin nykyinen Konstantinopolin patriarkan virka.² Koska tarkastelen asiaa juuri katolisesta perinteestä juontuvan luterilaisuuden näkökulmasta, pääpaino on tässä jo tästä syystä paavin primaatin pohdinnassa.

4. Evankeliumin primaatti ja kirkon ääni

Suomalais-ruotsalaisessa luterilais-katolisessa dialogiraportissa *Vanhurskauttaminen kirkon elämässä* (2010) todetaan merkittävä lähtökohta ajatellen jakamattoman kirkon perintöä ekumeenisen teologian ja toiminnan resurssina: ”... Kleemens Roomalaisen, Ignatios Antiokialaisen ja Ireneuksen todistukset antavat syytä ymmärtää, että Rooman kirkolla oli 100-luvun lopussa muita kirkkoja suurempi auktoriteetti ja Rooman piispalla etusija piispojen joukossa. Tämä perinteinen etusija muodostaa primaatin, mikä merkitsee sitä, että Rooman kirkko ”johtaa rakkauden yhteisöä” [”presides over the community of Love”].”

² Tämä alaluku pohjaa J-M Tillardin (kat.) artikkeliin Primacy kirjassa *Dictionary of the Ecumenical Movement*. Ed. by Nicholas Lossky, José Miguez Bonino, John Pobee, Tom F. Stransky, Geoffrey Wainwright, Pauline Webb. 2nd edition 2002, 931-934.

”Vanhan kirkon konsiilit” ja yleensä vanhakirkollinen perintö Cyprianukseen asti ovat myös Lutherin mielessä, kun hän pohtii Schmalkaldenin opinkohdissa paaviuden oikeaa toteuttamista ”Rooman seurakunnan piispana ja kirkkoherrana”. Paavin ei tule hänen mukaansa korottaa itseään Kristuksen sijaan. Hänen tulee hoitaa oikeaa kristillistä virkaa. Kristikunnan ykseyden hoitamisen virkaa inhimilliseen harkintaan perustuvana virkana Luther näyttää kaipaavan, mutta ei pidä sitä realistisena. Hän kirjoittaa: ”Pää, johon kaikki muut liittyvät, olisi tarpeen varjelemaan mahdollisimman hyvin kristikunnan ykseyttä lahkoja ja kerettiläisyyttä vastaan...”. Luther liittyy keskiajan konsiliarismin perinteeseen ja pitää parhaana piispojen kollegiaalista hallintoa:

Siksi ei kirkkoa voi ikinä paremmin hallita ja varjella kuin siten, että me kaikki elämme yhden ainoan päin, Kristuksen, alaisina ja että kaikki piispat virkansa puolesta yhdenvertaisina, joskin lahjoiltaan erilaisina, pitävät kiinteästi yhtä ja pysyvät yksimielisinä opissa, uskossa, sakramenteissa, rukouksessa ja rakkauden teoissa. Pyhä Hieronymuskin kirjoittaa, että Aleksandrian papit kaikki yhdessä johtivat seurakuntia, niin kuin jo apostolit olivat tehneet ja sitten kaikki piispat koko kristikunnassa, kunnes paavi korotti päänsä kaikkia ylemmäksi.³

Kirkon ykseyden vaalimisessa ovat Lutherin mukaan siis olennaista Schmalkaldenin opinkohtien mukaan piispojen yksimielisyys sekä: ”yksimielisyys opissa, uskossa, sakramenteissa, rukouksessa ja rakkauden teoissa.” Filip Melancthon halusi lisätä Schmalkaldenin opinkohtiin vielä Lutheria selkeämmin sovinnollisen kannan suhteessa paavin virkaan ja totesi opinkohtien allekirjoituksensa yhteydessä:

Minä *Philippus Melancthon* hyväksyn ylläolevat opinkohdat oikeiksi ja kristillisiksi. Mutta paavista olen sitä mieltä, että mekin voimme suostua siihen, että jos hän sallii evankeliumin saarnan, hänelle kuuluu rauhan ja yleisen yksimielisyyden vuoksi niiden kristittyjen keskuudessa, jotka nyt tai vastedes ovat hänen alaisinaan, sellainen johtoasema piispojen yli, joka hänellä on inhimillisen oikeuden nojalla.⁴

Yhdistäen Lutherin ja Melancthonin positioita sekä myöhempien ekumeenisten dialogien tuloksia suomalais-ruotsalaisissa keskusteluissa paavin virasta todetaan yhdessä:

323. Luterilaiset ja katolilaiset voivat ...olla yhtä mieltä siitä, että keskittynyt Pietarin tehtävä on pitkän historiallisen kehityksen tulos. Siinä voidaan havaita sekä Pyhän Hengen työtä kristillisen yhteisön keskellä että instituutio, jossa yksittäiset paavit ovat epäonnistuneet uskottomuutensa ja virheidensä vuoksi. Katolilaisten ja luterilaisten täytyy keskustella mm. seuraavista ongelmista: Onko primaatti olennainen ja välttämätön pelastukselle, vai vain kirkkokäsitykselle, vai ehkä ainoastaan kirkon ykseydelle – sikäli kuin nämä voidaan erottaa toisistaan? Jos luterilainen kirkko ei esimerkiksi tunnusta primaattia, seuraako siitä, että se ei katolisen käsityksen mukaan ole kirkko?...

³ <http://www.evl.fi/tunnustuskirjat/s/eka.html#toinen>

⁴ <http://www.evl.fi/tunnustuskirjat/s/kolmas.html>

328. Rooman piispa tulee myös tulevaisuudessa edustamaan roolia, joka hänellä on katoliselle kirkolle uskotun armolahjan mukaisesti. Täyden ykseyden palauttamisen kautta Pietarin virasta voisi kuitenkin tulla kaikkien kristittyjen omaisuutta. Reformaattorit olivat valmiita hyväksymään paaviuden sillä edellytyksellä, että hän suostuisi evankeliumin alaiseksi. Samat ehdot toistuvat katolis-luterilaisessa dialogissa, mikä on avannut mahdollisuuden keskustelulle Pietarin virasta koko kirkon näkyvänä merkinä, sillä edellytyksellä, että virka on alisteinen evankeliumin primaatille. Tämä tarkoittaisi kuitenkin paavinviran nykyisen rakenteen muuttamista tai sovittamista. Mahdollinen tehtävä luterilais-katoliselle dialogille voisi olla määritellä lähemmin, mitä evankeliumi tässä yhteydessä vaatii. Tiettyjä ponnistuksia tämän edestä on jo tehty Yhdysvalloissa katolis-luterilaisissa neuvotteluissa, jotka ovat koskeneet kirkkoa pelastuksen yhteisönä, ja kansainvälisessä dialogissa kirkon apostolisuudesta. Näemme myös oman raporttimme puheenvuorona sen puolesta, että keskustelu Pietarin virasta kokonaisuuden ja ykseyden palveluvirkana jatkuu.

Dialogissa ilmaistulla luterilaisella positiolla näyttäisi olevan periaatteessa paljonkin yhteistä vanhakirkollisuutta korostavan ortodoksisen primaattikäsitelmän kanssa. Myös meidän kirkossamme on episkopaalisella juonteella sekä priimas-ajattelulla tietty paikkansa synodaalisen rakenteen ohella. Arkkipiispan korostetaan vanhakirkollisesti olevan *primus inter pares*; hänen asiansa ei ole suoraan kommentoida toisten hiippakuntien asioita muuten kuin osana kollegiaalista, synodaalista ja konsistoriaalista rakennetta puheenjohtajuksiensa kautta. Tosiasiallinen mielipidevaikuttaminen esimerkiksi tiedotusvälineiden ja henkilökohtaisten ominaisuuksien kautta on sitten asia erikseen, ei osa institutionaalista rakennetta. Kysymys ”kirkon äänestä” on ollut pitkään ajankohtainen myös Suomen evankelis-luterilaisen kirkon piirissä. Piispainkokouksen 12.2.1975 asettaman työryhmän mietinnössä *Kirkon ääni* viitataan arkkipiispa Martti Simojoen kiinnittäneen kirjelmässään 24.10.1974 ”huomiota niihin väärinkäsityksiin, joita julkisuudessa saattaa vallita kirkon virallisista kannanotoista.”⁵

Mietinnön *Kirkon ääni* teologisessa osassa Tuomo Mannermaa kirjoittaa: ”Virka saa... toimia vain uskovien yhteisen konsensuksen mukaisesti... kyseessä...[on] koko Kristuksen kirkon uskovien eli Kristuksen ruumiin yksimielisyys.” Kirkon konkreettista päätöksentekoa kirkollista tuomiovaltaa ja opetusta ajatellen hän toteaa: ”Näyttää siltä, että ilmaistakseen konsensusta piispojen on oltava yksimielisiä. Mikäli piispat eivät ole yksimielisiä, heidän päätöksensä ei voi olla ’kirkon ääni’.” Kyseessä olevaa ongelmaa on tässä tapauksessa käsiteltävä niin kauan, että yksimielisyys saavutetaan, tai asia raukeaa.”⁶ Lähtökohta on siis ekumeeninen-konsensushakuinen eikä se sellaisenaan ole menettänyt arvoaan kaikesta moniäänisyys-puheesta huolimatta. On tärkeä ymmärtää, mitä esimerkiksi roomalaiskatolinen ja ortodoksinen kirkko opettavat primaatista ja synodaalisuudesta.

⁵ *Kirkon ääni*, 1.

⁶ *Kirkon ääni*, 10.

5. Vanhakirkollinen perintö ortodoksien, katolisten ja luterilaisten yhteyden lähteenä

Pyhän Ireneuksen yhteinen ortodoksis-katolinen työryhmä kiteytti Rabatin kokouksen julkilausumassa vuonna 2014 primaattiin liittyviä näkökohtia, joissa näyttää olevan tarttumapintoja myös luterilaisesta ja laajemmasta ekumeenisesta näkökulmasta katsottuna:

(2) Teologinen näkökulma primaattiin edellyttää kirkon auktoriteetin analyysia. Niin synodaalisuus kuin primaatti ovat ilmauksia institutionaalisesta auktoriteetista. Jotta voitaisiin julistaa evankeliumia auktoritatiivisesti, tarvitaan yhteistoimintaa toisten kanssa yhteisössä, koska Pyhän Hengen lahjat, kuten Paavali kirjoittaa, ovat löydettävissä kirkossa ja kirkolle kokonaisuutena. Konsiili ei ole koskaan auktoriteetti, joka on kirkon yläpuolella, vaan kirkon äänen ilmaus. Sellaisena sitä ei saa koskaan tulkita juridisin tai hallintoteknisin käsittein.

(3) Niin priimasten kuin synodioiden päätösten auktoriteetti tunnustetaan kirkollisen reseption kautta, kuten se tulee ilmi opissa, jumalanpalveluksessa, kirkko-oikeudessa ja instituutioissa. Konsiilien historia osoittaa, että niiden auktoriteetti pohjautuu mm. niiden ottamiseen mukaan kirkon traditioon. Tämän reseption muoto ja tapa eivät seuraa tiettyjä sääntöjä ja on muuttunut historian kuluessa. ... Viimein konsiilin auktoriteetti voidaan määritellä vain sen uskollisuudesta apostolista traditiota kohtaan käsin.

(7) Katolisen primaattikonseptin parempi ymmärtäminen maailmanlaajalla tasolla voitaisiin saavuttaa tekemällä selkeämmin eron paavin roolin välillä luterilaisen kirkon päässä ja maailmanlaajan kirkkojen yhteisön priimaksi. Maailmanlaaja primaatti, joka on suhteessa ensimmäisen vuosituhannen käytäntöön, kuten esimerkiksi välittäminen kiistakysymyksissä tai ekumeenisten konsiilien puheenjohto, voitaisiin tunnustaa.

(8) Niin primaatti kuin synodaalisuus kehittyivät varhaiskirkossa reaktiona kulloisenkin ajan haasteisiin. Ei näytä olevan yhtä mallia, joka olisi hyväksytty yleisesti.

(12) Vaikka ekklesiologia sellaisenaan ei ollut patristisella ajalla teologisen pohdinnan kohde, välittävät kirkkoisat meille arvokkaita näkökohtia primaatin ja synodaalisuuden ymmärtämisestä. Niinpä esimerkiksi Maksimos Tunnustaja näyttää tietä lähelle molempien konseptioiden harmonisointia. Niin lännen kuin idän kirkon isänä hän näyttää kirjoituksissaan ja henkilökohtaisen esimerkkinsä kautta, että kirkossa ei ole mitään instituutiota, jolla on auktoriteettimonopoli ja että olisi vain yksi tie sitoa erilaisia traditioita yhteen.

(13) Synodaalisuus on osa molempien kirkkojen itseymmärrystä. Kristuksen lupauksen mukaan ja uskossa Pyhään Henkeen totuus tulee ilmi kokoontuneiden uskovien konsensuksessa. Ei koskaan ole historiassa ollut kirkkoa, huomattavista poikkeuksista huolimatta, ilman synodeja (paikallisia tai alueellisia) eikä myöskään ilman konsiileja maailmanlaajan kirkon tasolla. Toteamme kuitenkin, että käytäntö ei aina vastaa teologiaa ja että hyvä teologia ei aina takaa hyvää käytäntöä.

(14) Tällä hetkellä paavius on institutionalisoituneessa muodossaan muutosprosessissa. Samalla ortodoksien autokefalian rakenteita pohditaan uudelleen. Sen sijaan, että yritetään ratkaista yhteinen haaste (paikalliskirkkojen ja universaalikirkon suhde) erillään, voisi olla tehokkaampaa paneutua asiaan yhdessä ja tarkastella nykyisen käytäntömme heikkouksia ja välttämättömyyttä syventää teologiaamme.⁷

Katolisten ja ortodoksisten teologioiden ryhmä siis korostaa kirkon yhteisen äänen merkitystä ja primaattia sekä synodaalisuutta tämän äänen palvelijana. Osa kirkon äänen tunnistamisprosessista on myös päätösten reseptio ja vaikuttavuus kirkon elämässä. Auktoriteetti on riippuvainen uskollisuudesta apostolista traditiota kohtaan. Ainakin jos tämä tulkitaan luterilais-katolisen Maltan raportin (1972), BEM-asiakirjan (1983) ja Porvoon yhteisen julkilausuman (1992) hengessä

⁷ Saint Irenaeus Joint Orthodox-Catholic Working Group -Kommunique – Rabat 2014 (5.-9.11.14)

uskollisuudeksi koko kirkon apostolisuudelle eli Kristuksen ja hänen evankeliuminsa läsnäoloksi kirkossa, voidaan yhteistä pohjaa löytää aivan ytimeistä. Samoin, jos maailmanlaajaa primaattia tarkastellaan ensimmäisen vuosituhaten käytännön valossa. Myös synodaalisuuden ymmärtäminen siitä käsin, että Pyhän Hengen johdatuksessa totuus tulee esiin kokoontuneiden uskoviensa konsensuksessa – koko Kristuksen kirkon uskovia ajatellen -, muistuttaa luterilaisten tunnustuskirjojen *magno consensu* -ajatusta (CA I: ”ecclesiae magno consensu apud nos docent”). Tarvitaankin ortodoksien, katolisten, luterilaisten ja muiden yhteistyötä, kun pohditaan paikalliskirkon ja maailmanlaajan kirkon välistä yhteyttä Kristuksen rukouksen hengessä.

Pekka Metso totesi loppusyksystä 2014 teologisessa dialogissa Suomen luterilaisten ja ortodoksien välillä näin: ”Olen... mieltynyt tapaan, jolla roomalaiskatolinen kirkko ilmaisee paikallisuutensa. Suomessa toimii Katolinen kirkko Suomessa... Omassa kansallisessa kontekstissämme voisimme aivan luontevasti puhua ortodoksisesta kirkosta Suomessa. Silloin ei puhuttaisi ekklesiologisesti ongelmallisia konnotaatioita synnyttävästä valtiokirkosta tai kansankirkosta, vaan paikallisesta ortodoksisesta kirkosta Suomen valtion alueella.” Kuten viime aikoina jälleen esiin pulpahtanut käsitteellinen jumittaminen akselilla valtiokirkko-kansankirkko osoittaa, on myös Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa otettava tämä haaste vakavasti ja esimerkiksi mahdollisesti tehtävä jo arkkipiispa John Vikströmin ehdottama muutos kirkon nimeen: evankelis-luterilainen kirkko Suomessa – kuten ruotsiksi jo sanotaan.

Yhdessä voimme hakea orientaatiota myös paavi Benedictus XVI:n, alias Josef Ratzingerin 1980-luvun alussa ilmaisemasta näkemyksestä paaviuden ymmärtämisestä varhaiskirkollisen perinteen valossa: ”Mitä tulee paavin primaattiin, Rooman ei tulisi vaatia idältä enemmän kuin muotoiltiin ja elettiin ensimmäisellä vuosituhatella ... uudelleen yhdistyminen voisi toteutua tältä pohjalta: että idän puolestaan pitäisi pidättäytyä hyökkäämästä läntistä toisen vuosituhaten kehitystä kohtaan hereettisenä ja pitäisi hyväksyä Katolinen Kirkko legitiiminä ja ortodoksisena sellaisena kuin se on tämän kehityksen kautta, kun taas lännen tulisi osaltaan tunnustaa Idän Kirkko ortodoksisena muodossa, jossa se on säilynyt.”⁸ Tämä ajatus on yksi sovellutus käsityksestä, että ekumenian tavoite on ”tulla Kirkoksi ja jäädä kirkoiksi”. Jos sitä kehitetään eteenpäin, tulisi siis hyväksyä yhteisen uskon ja kirkon viran tunnustamisen pohjalta erilaiset historialliset kirkolliset rakenteet eikä pakottaa kaikkia samaan muottiin. Tältä pohjalta on hyvä lähestyä nöyryin mutta avoimin ja rohkein mielin myös kysymystä kunniaprimaatista ja synodaalisuudesta.

⁸ Englanniksi siteerannut Francis A. Sullivan artikkelissa *The Holy See*, saks. alkuteos: *Theologische Prinzipienlehre: Bausteine zur Fundamentaltheologie*, München, 1982, 209.